

Religija u raljama politike

Adnan Fočo

U izdanju Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine pojavila se izuzetno značajna knjiga pod nazivom „Religija u raljama politike“¹ eminentnog sociologa religije akademika Ivana Cvitkovića. Takvu knjigu naša javnost očekuje već duže od 30 godina, s obzirom na simbiozu politike i religije koja vlada društvenim prostorom i koja je stvorila konfuziju u javnosti da se ne zna gdje prestaje utjecaj politike, a gdje stvarno dolazi do izražaja religija, njena vrijednost i etičnost. Svakom čovjeku na prostoru Bosne i Hercegovine koji je barem malo obaviješten jasno je da postoji simbioza politike i religije i da politika nema svojih vrijednosti, već se nakalemila na vrijednost religije, čime je zapravo sebe amnestirala od odgovornosti ne samo za stradanja koja su se desila u ratu devedesetih godina, već i u uspostavljanju novih društvenih odnosa nakon tih događanja. Rušenjem jednog modela vlasti srušen je i njegov sistem vrijednosti na kojem se on zasnivao. Novi društveni sistem koji se gradi od devedesetih godina 20. stoljeća nije uspio profilirati vrijednosni sistem već je u političkom smislu došlo do izražaja pragmatika u pribavljanju imovinske koristi i ideologije koja se oslikava kroz afirmaciju i jačanje nacionalnog identiteta kao najvažnije društvene vrijednosti na kojima počiva navodno demokratski sistem iz vizure etnonacionalnih stranaka. Etnonacionalne stranke u proteklom periodu sebe predstavljaju kao zaštitnike kolektivnih nacionalnih prava, a time zapravo afirmišu vrlo male različitosti koje dovode do nepodnošljivosti u životu i suživotu naroda i ljudi na određenom prostoru i izgradnji novih društvenih odnosa zasnovanih na pravima čovjeka i njegovim potrebama, naravno i interesima.

Navedena pitanja i dileme su inspirisale profesora Cvitkovića da se odvaži i napiše jednu knjigu posvećenu religiji u raljama politike. Ova značajna tema se obrađuje u nekoliko poglavlja i predstavlja izuzetno veliki doprinos razumijevanju konfuznog društvenog stanja koje se već trideset godina odvija na prostorima Bosne i Hercegovine. To nam najbolje potvrđuju podnaslovi u knjizi. U njoj autor polazi od razjašnjavanja pojmova *politika* i *religija*.

Drugo poglavlje se odnosi na odnos crkve i države. Treće poglavlje se odnosi na religiju i demokratiju, zatim religiju i siromaštvo. Ono što se posebno ističe jeste pitanje religije i politike nasilja, gdje zapravo dominantne političke stranke s nacionalnim predznacima vrlo vješto opravdavaju nasilje koje se desilo u ratu devedesetih godina, ali i političko nasilje koje se odvija od završetka rata do danas. Etnonacionalne stranke koriste političko nasilje za opravdavanje svog neuspjeha u usmjeravanju

društvenih promjena ka pozitivnim ishodima, a posebno razvoja demokratije, ljudskih prava, svih vrsta sloboda, do afirmacije vlasti kao općeg dobra građana u demokratskoj državi. Takva politika u suštini znači da se dominantne političke snage vješto kriju iza religijskih vrijednosti i time stvaraju konfuzno stanje društvenih odnosa. Na taj način one sebe najsnažnije amnestiraju od odgovornosti za činjenje ili nečinjenje, za odgovorno vršenje vlasti, za usmjeravanje promjena sa jasnim i očekivanim ishodima. Takva simbioza iznova legitimira etničke podjele, nacionalno predstavljanje te zastoje u napretku izgradnje države, kao i demokratizacije društvenih odnosa i ostvarivanja prava čovjeka i kolektiviteta. Iako je u proteklih trideset godina već svima jasno da kolektivističko predstavljanje zasnovano na etničkim i religijskim razlikama ne daje rezultat na društvenoj sceni, nacionalne stranke to uporno pothranjuju jer se one time legitimiraju kao autentični predstavnici nacije i naroda i umjesto da vrše promjene, oni zapravo zadržavaju postojeće stanje ili u svojoj radikalizaciji nude retrogradna stanja koja su preživljenja ne samo u evropskom društvenom prostoru, već i u našem historijskom iskustvu. Prema toj formuli, za sebe osiguravaju legitimaciju izbora i eliminiraju sve druge koji u svom konceptu nemaju etničko zastupanje i nacionalno predstavljanje. Tu ideju su u više izbornih procesa afirmisali i nametnuli kao jedini model bez mogućnosti promjena ili kritičkog odnosa prema učincima i efektima njihove vlasti.

U nekoliko narednih poglavlja profesor Cvitković na vrlo zanimljiv način razmatra pitanje opsjednutosti Crkve komunizmom i doprinosa Crkve razvoju ateizma. Naime, Crkva u svojoj ideologiji na kraju 20. i početkom 21. stoljeća sve svoje promašaje pa i grijehe opravdava komunističkim odnosom prema Crkvi. Iako je to već historijska distanca, Crkva uporno pokušava objasniti i polemizirati sa srušenim vrijednosnim sistemom i njegovim vodećim idejama koje su generirale sredinu 20. stoljeća. Autor zato s pravom naglašava da je potrebno da Crkva izađe iz zatočeništva komunističke prošlosti i da zapravo kreira društvene, političke pa i religijske vrijednosti po mjeri novog doba i prema čovjekovim potrebama. Veza religije i politike nije naša specifičnost. Religija je još od antičke Grčke pa do danas imala značajan udjel u političkim procesima, u kreiranju društvenih odnosa u uspostavljanju sistema vlasti, a zapravo i opstanku vladara. Cvitković s pravom u uvodu konstatira: „Koliko religija i politika mogu biti povezane, pokazale su i dugogodišnje polemike katolika i židova oko, navodne, njihove (židovske krivnje za Isusovo raspeće). Trajalo je to sve do II. Vatikanskog koncila. Često su se takve međureligijske polemike (kršćani-židovi; musliman-kršćani, itd.) znale prenositi na područje politike. Nisu li ti današnji sukobi u Palestini postali religijsko-politički (muslimani-židovi), kao što je i rat u Bosni i Hercegovini 90-tih godina XX. stoljeća imao (makar ne i primarno) i elemente religijskog konfesionalnog

¹ Ivan Cvitković, *Religija u raljama politike*, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 47. Akademija nauka i umjetnosti BiH, Sarajevo, 2019.

sukoba (katolici-pravoslavni-muslimani). Naravno, to nije bio „vjerski rat“, kako ga neki žele predstaviti ali je neosporno da je imao elemente religijsko-konfesionalnog sukoba.²

Profesor Cvitković zaključuje da religije nude modele za individualno ponašanje i kolektivno djelovanje - „danas i religija i politika predstavljaju izvor društvene moći i uticaja. Zato pisati o religiji i politici na balkanskim prostorima, ponekad izgleda kao hodati po minskom polju. Nikada ne znaš kada ćeš nagaziti na „minu“ koja će te dokrajčiti. To i zbog toga jer političko društvo nije više sastavljeno od pripadnika jedne religije (ili konfesije), već od pripadnika različitih religija (konfesija), ateista, indiferentnih...“³

Očito da u svim religijama jačaju konzervativni pravci, uz niz zajedničkih karakteristika, prije svega na utjecaj na politički život i društvene odnose. Tu možemo vidjeti političke pokrete inspirisane religijom, pokrete koje koriste religiju za svoje političke programe, a nemaju nikakve religijske interese. Zapaža se i pomjeranje polja djelovanja iz Crkve na područje civilnog društva iz kojeg se pokreću aktivnosti koje možemo uvrstiti u politizaciju religije putem protestnih skupova, apelacija državnim organima, molitvenim skupovima. Takve procese autor naziva laicizacijom religije u kojoj važnu ulogu igraju pripadnici novog vala „crkvene inteligencije“.

Autor na vrlo inspirativan način objašnjava višestruku ulogu religije u političkom životu. Postoji interakcija na relaciji religija-politika-kultura. Religija je kulturni resurs koji može biti iskorišten za čitavu lepezu različitih političkih interesa. Tako religije u današnjim društvima imaju višestruku ulogu. Jedni ističu njihov značaj u jačanju moralnih vrijednosti, drugi u tome da religije određuju individualni i kolektivni identitet, treći da se oko religija formiraju zajednice i slično. Nakon iscrpne analize odnosa politike i religije, i religije i politike, autor smatra da su moguća tri modela odnosa religije i politike. Prvi model se odnosi na religijsko-političku sintezu, drugi model je onaj u kome je religija iznad politike, i u trećem modelu su religija i politička moć zasebne. Te modele odnosa religije i politike autor vrlo iscrpno analizira i ukazuje i na njihove prednosti ali i nedostatke, kao i na historijsko iskustvo ovih modela.

U zaključnom razmatranju autor se fokusira na bosanskohercegovačko iskustvo utjecaja religije na politiku i politike na religiju, pritom ukazujući na različite simbioze, ali i prednosti koje je politika zadobivala u odnosu na religiju. Na vrlo očigledan način pokazao je kako religija može biti u službi političke vlasti i nacionalnih interesa. Cvitković zato ispravno konstatira da je bosanskohercegovačko društvo izazovno kako za sociologe tako i za sociologe religije, za razumijevanje društvenih odnosa i ukazivanje na sporo uspostavljanje novog vrijednosnog sistema koji će biti utemeljen na tradiciji, naravno i religijskoj, ali i koji će biti u sukobu s novim odnosima

uspostavljenim na evropskim i svjetskim globalizacijskim procesima, gdje je susret religija, kultura ali i susret informatizacijskog društva novi izazov za promatranje stvari iz sadašnjosti na vrijednosti prošlosti.

Knjiga predstavlja izuzetno značajan doprinos ne samo za sociološko razumijevanje društvenih religijskih i političkih odnosa, već i razumijevanje historije, kulture i tradicije naroda, običaja, susreta različitosti, ali i zajedništva koje sobom nosi suština religije i plemenitosti čovjeka koji je prihvata i slijedi. Osnovna poruka ovog značajnog rukopisa mogla bi se sažeti u pojednostavljenu ideju koju zastupa autor, a ona se ogleda u tome da religija treba biti odvojena od politike, a i politika samostalna u odnosu na religiju. Time bi religija dobila na svojoj autentičnosti, a politika na svojoj samostalnosti i odgovornosti, s tim što treba razumjeti da politika mora poštovati religijske slobode, a religija uvažavati različite političke ideje i koncepte. Ova knjiga predstavlja nezaobilaznu literaturu ne samo za studente, već i za sve one koji kreiraju društvene odnose, a time zapravo i političke procese u kojima dominacija kolektiviteta ide nauštrb individualiteta čovjeka i njegovog života.

² Ivan Cvitković, *Religija u raljama politike*, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 47. Akademija nauka i umjetnosti BiH, Sarajevo, 2019, str. 9

³ Ivan Cvitković, *Religija u raljama politike*, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 47. Akademija nauka i umjetnosti BiH, Sarajevo, 2019, str. 9